

ut dictum est lib. 2. disp. de Actibus Humanis, & lib. 3. disp. de Merito.

168 Secundo dicendum est, ad satisfaciendum legi affirmativa, & praeceptum positivum implendum, requiri aliquem actum, facilius illum, qui praecepitur, v.g. audiendum Milles, & aliquam intentionem satisfaciendi per illum actum. Hæc etiam est communis inter Doctores, & ratio est obvia, quia lex affirmativa praecepit actum, ergo sine actu adimpleri non potest, & ratus praecepit actum humano modo adimplendum, s' ergo aliquam requirit intentionem pro eius impletione, actus siquidem humanus, aut humano modo adimplendus requirit intentionem factum faciendo illum, quia debet esse actus liber, & voluntarius: fatentur rarer omnes non requiri voluntatem expressam satisfaciendi præcepto, seu legi, sed sufficiere voluntatem virtutalem. Ex quo inferius quod si quis Milles sacrificio addefeat coactus, & contra voluntatem, præceptum audiendi sacram non impleret, quia præceptum affirmativum impleri nequit, quin opus præceptum efficiatur ut dictum est, at præceptum non est illi impositum de opere aliqua necessario, sed de opere libero, quod in sua potestate sit, ergo aliquis efficiendo operi, quod omittit nequit, præceptum non implet. Hoc tamen limitant Bonacina, Caspensis, & alii, si coactus libertatem non tollat, sed illum tantum minuat, & contingit, quando procedit ex metu, in quo casu dicunt adhuc præcepto satisficeri, quia illa actio adhuc confiteri simpliciter libera, & voluntaria, & solum secundum quid voluntaria, ut patet de proficiente merces in mari ex metu naufragii. Quia ratione affirmant pueros satisfacere præcepto audiendi sacram, quamvis audire nollent nisi parentum verba, vel Magistrorum timorem, quia metus quamvis gravis sit, adimplitione præcepti non obstat.

169 Tertio dicendum est, ad impletionem præcepti, scilicet legis affirmativa non necessario requiri, quod talis actus sit formaliter bonus, sed sufficiere quod sit materialiter bonus, quia est circumspectus ad rem, etiam si formaliter malus propter malam circumstantiam, v.g. finis, unde qui se ad audiendum sacram conferret ductus, Iobinè videndi figuram, adhuc eum haec prava intentione attulit, nolle præceptum implet, quia haec prava intentione adjuncta voluntate implendi præceptum non est contraria adimplitioni præcepti. Hæc etiam est communis inter Theologos, & ratio est, quia lex, & præceptum humanum imperat solum substantiam actus, non verò modum, modus enim & finis præcepti non cadit sub præcepto, ut est communis Theologorum axioma: « tunc ergo modus non sit necessarius ad substantiam actus præcepti, & ita extrinsecus illi sufficit, quod ille actus sit substantialiter bonus, & voluntarius factus ad præceptum implendum; ergo qui se ad audiendum sacram conferret intentione, & libidinosa appetendi coninam, si adhuc attentionem habeat requisitam, quantumvis ex alia parte ob pravam illum intentionem mortaliter peccet, præceptum impetrat quodam substantiam, non quodam modum, qui sub præcepto non cadit. Ita Almainus, Azorius, Suarez, Sanchez, Bonacina, Palma, Lezana, Caspensis, Hacquetus, & alii passim.

Dices, omne præceptum est de opere bono; ergo non potest ei satisficeri per opus malum, quia opus malum non est præceptum.

Reponderet omne præceptum semper esse de opere bono quodam substantiam, & ex objecto, non tam opus esse, quod sit bonum etiam ex circumstantiis, & quodam modum virtutis, quia modus, & finis præcepti humani sub præcepto non cadit, unde iuste comedens in die jejuniis, dummodo servet formam jejuniæ ab Ecclesiastam, impetrat jejuniæ præceptum, quamvis non servet finem ejus extrinsecum, qui est carnis maceratio; & sic in propenso auditio facit ob pravum finem vel virtutem opus extrinsecum, non autem intrinsecum & ex objecto, vitium autem extrinsecum ex fine, vel alia circumstantia adiuncta honestatis substantiam actus non collit, atque idem adimplitioni præcepti non obstat. Adhuc tamen fatendum est, quod quando lex humana solum determinat tempus, aut modum implendi naturalem legem, aut divinam, nec novam materiam præcipit, tunc requirit actum virtuoso modo factum, & actum bonum, non tantum quodam substantiam, sed etiam quodam circumstantias pro eius impletione. Ratio est, quia in tali casu lex humana habet pro materia observantiam legis naturalis, aut divina; ergo ut impleatur requirit actum undique bonum. Consequens probatur, quia in tali casu lex humana non impletur, nisi impleatur etiam naturalis, vel divina; cum ergo hæc impieri nequeat, nisi per actus undique bonos, quia lex naturalis, vel divina etiam ad actus internos obligat, & ad operandum cum ordine ad ultimum finem proportionato, consequens etiam lex humana in tali casu impleri non poterit nisi per actum bonum tam materialiter, quam formaliter.

170 Quarto dicendum est, unico actu pluribus præceptis satisficeri posse, quoties Superioris concedit, ut eodem actu pluribus præceptis satisficiat; unde illa, cui à Confessario imputum est pro preceptitate, ut per mensum singulis diebus facio adfatu, satisfaci præcepto Ecclesiæ, & præcepto Confessarii unicam missam audiendo in diebus festis. Ita Medina, Sanchez, Suarez, Salas, Bonacina, & alii Doctores communiter. Et ratio est, quia obligatio legis pendet à mente legislatoris, ipsiusque voluntatem non excedit; si ergo legislator unico actu intendit, & permitit pluribus sumi satisficeri præceptis, opus est dicere unico actu pluribus præceptis satisficeri.

Dices pluribus debitis justitia commutativa unicæ solutione satisficeri nequit; ergo nec unico actu pluribus debitis legalibus, sed præceptis satisficeri potest. Negatur consequientia, & ratio disparitatis est, quia justitia commutativa a relipit & qualitatibus rei ad rem, que unica solutio salvi nequit in pluribus, & diversis debitis; in debitis vero legalibus mens, & intentio legislatoris attenditur, que in unum, idemque opus est, ut Doctores cit.

171 Sed difficultas est, an necessarium sit ad impletionem præcepti non habere voluntatem expressam non satisfaciendi ipsi. Certum enim est ad præceptum implendum sufficere voluntatem audiendi, v.g. sacram, etiam si formaliter non sit sub intentione implendi, nam qui non excludit confiteri virtualiter includere intentionem implendi præceptum in ea ipsa voluntate, quia vult efficeri actum, qui præcipitur; unde qui manè facrum auditi ex devotione non existimans esse dicte futura, licet postea id sciat, non aliam Missam audire tenetur, sed solum sacram jam audita applicare pro satisfactione præcepti potest nota, & ratio a priori est, quia scientia præcepti, aut intentio illud adimplendi necessaria non est ad eum impletionem sed fatis est, si opus fiat scienter, & ex deliberatione tempore, & loco, quo præcipitur. Difficultas ergo est, an ad satisfaciendum præceptum opus sit, non habere voluntatem expressam non satisfaciendi ipsi in ipsa actus præcepti causa, ut v.g. si quis ex devotione facrum audiat die falso, & habeat hunc actum formalem, nolo hac missa implere præceptum, & in ea voluntate perficit, & præceptum implet. Plures affirmant faciem præceptum cum intentione non implendi præceptum per illud opus adhuc præcepto satisfacie. Ratio est quia Superior non præcipit opus fieri intentione implendi præceptum, vel non adimplendi præcepto satisfacie. Ratione est quia Superior non præcipit opus fieri intentione implendi præceptum, vel ad intentione non adimplendi præceptum, sed simpliciter præcipit tale opus; ergo qui tale opus præceptum facit, sufficiens præceptum adimpleri, quamvis illud faciat intentione non adimplendi præceptum, ita Henriquez, Suarez, Sanchez, Lefsius, Valentia, Bonacina, Hacquetus, & alii.

172 Alii negant in tali casu præcepto satisficeri, & dicunt neesse esse, ut cum voluntate audiendi facrum non conjugatur voluntas formalis contraria præcepto, ut v.g. si non satisfaciendi ipsi, quia tunc revera per illum actum hoc modo exercitum non impletur præceptum, siquidem nullo modo obediunt illi; & ratio est, quoniam non obstante executione operis præcepti audiendi Missam simpliciter habet voluntatem non implendi præceptum. Ita Varrus, Azorius, Medina, Ledesma, Caspensis, & plures alii. Hic tamen calus, de quo adeo acriter differunt Doctores citi, milius implicare videtur, quia executio operis præcepti necessario fert secum adimplitionem præcepti, ergo implicat velle tale opus præceptum exequi cum intentione expressa nonlendi præcepto satisfacie, unde sic nequit quis velle eibam fumere cum intentione expressa nonlendi ex alio, quia ebi sumptio necessario fert secum vita alimentum; ita in proposito nequit quis velle opus præceptum exequi cum intentione expressa nonlendi præcepto satisficeri, quia a operi præcepti executio secum fert necessario, & habet annexum præcepti impletionem.

173 Quinto tandem dicendum est, etiam eodem tempore per diversos actus pluribus præceptis satisficeri posse, quando unus actus alius non impedit, unde tempore Milles recitando quas horas Canonicas, & præcepto Milles, & præcepto diuinis officiis simili satisficeri potest, nam eodem tempore diversos actus præceptos prælati, quorum unus alius non impedit. Ita Doctores omnes supracitati, & ratio est, quia qui facit id, quod legi, vel præcepto præscribit, legi satisfacie dicitur, & legem adimplere, sed postulamus eodem tempore facere quod leges diverse, vel diversa præcepta præscribunt, cum in præceptis, & legibus diversitas temporum non præscribitur; ergo postulamus eodem tempore pluribus præceptis per diversos actus satisficare, quoties unus actus alius non impedit, que limitatio apponitur, quia si unus actus exercitum alterius impediret, tunc utique certum est eodem tempore non posse per illos actus diversos pluribus satisficeri præceptis.

Quæ,

dere, cum unusquisque à natura Jus habeat se, suaque jura defendendi.

177 Tertio dicendum est, nullum inferiorem posse legem Superioris abrogare, nisi ab ipso potestatem habeat. Hæc etiam est communis in Scolis, & habetur in Clementina. Ne Romani Pontificis, ubi à Clemente Quinto decernitur legem Superioris non posse per inferiorem abrogari, ac interdum utiliter, & convenienter ita fieri; fieri enim potest, ut populum mores ita mutentur, ut ea quæ prius salutaria erant atque proficia, evadant cusu temporis iniuria, aut nimis dura, & ardua, & interdum etiam noxia, in quo autem sensu dici soleat, perpetuas effe de ratione legis jam supra explicatum est q. i. hujus disp. ar. 2.n. 14. ita nimis, ut ab initio non feratur ad certum tempus mutataxat, & non debet ipso facto celare per mortem legislatoris; quia potius dureat quando non abrogetur, in quo à ipsius præcepto distinguuntur, ut ibi declaratum est, & quia cœlesti, & mutatio legis humanæ multis variisque modis contingere potest, de his omnibus, & singulis modis breviter in hac questione dicendum est, & quibus modis esse possit obligatio servanda legis humanæ.

ARTICULUS PRIMUS.

An, & quomodo lex cesset per ejus abrogationem.

178 Primo dicendum est, obligationem servandi leges humanæ cessare posse per eam abrogationem, ac proinde legem ipsam humanam aliquando abrogari posse ob causas aliquas justas, & rationales. Est communis, & constans tam Theologorum, quam Juristarum sententia, quam docuit D. Aug. l. 1. de lib. arb. c. 6. ubi solam legem extemam, sub qua etiam naturaliter comprehendit, per quam nobis externa intimatur, quæ sunt immutabiles, ita etiam docuit Innocentius in Council. Lateranensi generali, ubi ait, quod non debet reprehensibile judicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque usiervi humana, præterim cum urgente necessitate, vel evidenti utilitate id expofit, quoniam ipse Deus ex his qui veteri sebasto statuor, nonnulla mutavit in novo, & hoc idem suadet ratio, quia de ratione legis positive est universaliter loquendo, ut ex libera voluntate superioris statutar ad differentiam legis naturalis, & veteris; ergo siut ab initio poterat non ferri, ita potest a posteriori poterit fieri de causis, & hoc dependebat a voluntate libera superioris, & ita noravit Arist. l. 2. Polit. c. 6. & Plato in Dialogo c. 6. de legibus, & habetur in jure Civili L. tunica C. de Caducis, tollenda, & in jure Canonico c. 2. d. 14. Abrogatio autem aliquis legis dupliciter fieri potest; uno modo tollendo obligationem, & nullam aliam imponendo secundo modo, alia lega contraria obligationem inducente ad contrarium actum, vel ab ablinendum ab eo, qui imperatur etiam ob potest, tunc ex aliis legibus revocare. Aut potest esse ut Magistratus accepterit tantum potestatem condendi leges non autem aufererit potest obtinere eam confirmationem à Principe, & tunc plausibiliter non poterit; similiter in verbis Confirmationis potest esse aliquia particula denotans, ne ea lex immutari non possit, tunc in universitate tollere; derogare vero est illam, non in totum, sed in partem tollere. Et hoc etiam esse de mente Scotti ostendit Vulpes noster disp. 8.ar. 1. ex pluribus locis, ubi ait omnes leges positivas humanas habentes reditudinem à solo probabili iudicio legislatoris, & firmitatem à solo decreto suo voluntatis simpliciter mutabiles esse, & abrogari posse.

179 Secundo Dicendum est, legem humanam abrogari posse ab eo, qui potestatem habet legislatoris. Hæc etiam est communis apud Theologos, & Juristas. Ratio est, quia legis abrogatio est actus potestatis legislativa, et enim actus jurisdictionis pertinet ad regulandam communitem, ergo non potest esse, nisi a potestate legislativa proportionata. Atque ita Princeps qui legem tulit, can potest revocare, & abrogare, etiam enim potest, quia etiam regula Juris, quod res omnis per quæcumque causas natueras per eadem disolvit potest, Hoc etiam ab ejus successore fieri potest, cum tanta sit potestas successoris, quanta illius, qui ante legem tulit; sicut ergo potest illa legem a latere revocare, sic potest, & ita, & cum par in parem imperium non habeat, non potest illa ab illo validè impediri, ne legem ab eo latere revocet. Denique potest Superior inferioris legem abrogare, sicut enim inferior subdit superiori, ita quoque ejus potestas, & per quandam eminentiam potest quidquid inferiori square fieri illa legem a latere revocare potest, si etiam ejus superior potest, & hoc quidem postulat rectus gubernationis ordo, ut inferior sit perfectè Superioris subditus, alioquin Superiori præcipit potest inferior impune non obedire, unde potest inter eos justum bellum inter-

Ius.

Disputatio II. De Legibus.

causa, nec amplius praestet nova obsequia; quando enim Rex aliquem efficit Comitem, & Duce in obsequiora in bello partata, favor ille durat, etiam postea nihil amplius efficiat, quia meritum illud condignitatem habet pro duratione perpetua premii, & in tali causa merito dici potest causa privilegii semper durare, quia illud meritum equivalenter durat ratione sua condignitas, unde quamvis causa privilegii physice cessaverit, adhuc tamen moraliter permanere cœletur.

198 Quando autem causa concessi privilegii est secundum generis, scilicet, per modum repugnare aliquis cum opere, a quo per privilegium homo eximitur, tunc causante causa dicendum est etiam causa privilegii. Et ratiōne, quia causa huius secundi generis nihil potest physice, vel moraliter relinquunt, quod petet eius privilegii continuationem, nam ex contrarietas omnino causa cessante debilitate corporis, vel negotiorum occupatione, unde tale privilegium merito comparari potest privilegii sub conditione concessi, quia in omnium sentientia causante causa cessante, ita enim hoc datur sub hac tacita conditione, ut verbi gratia concedo, ut non jejunias, quando debilitate corporis impeditur fūris, concedo, ut non ores, quando gravis negotio occupatus fuoris, & hoc solum probat ratio adducta pro secunda sententia, si bene pendatur. Neque oppositum probat exemplum pro prima sententia adductum de privilegio alieui Sacerdoti concessio de officio anticipando ob nimis occupatione in publico munere exercendo, quia eadem est ratio de occupatione respectu anticipationis officii, quae est de corporis debilitate in ordine ad non jejunandum, ut ait Arriaga l.c. Vel etiam admitti potest sine lafione huius secunda pars alerta, quia privilegium de divino officio anticipando quacunque levi causa honestari potest, unde concecum ob nimis occupatione in studiis, vel alio munere exercendo non causa cessante talis causa, quia censor Pontificis illud absolutè concedere, & non sub conditione, cum ex quacunque levi causa illud honeste concedere possit; hoc autem dici nonquit de privilegio comedendis carnis tempore prohibito ab corporis debilitate recuperata valetudine. Ad aliud vero exemplum de privilegio non solvendi decimus, dicendum est privilegium illud omnino cœfare, si unicam causam fuit defectus sustentationis Monasterris, qui vero in familiis Pontificis non solum cum sustentationem intendit, sed etiam Religiosis facere favorem aliquem per modum præmissi ob singulare corum labores in Ecclesiæ, ideo cœstante causa indigentia non obid pereunt similes concessiones, & privilegia.

199 Sexto tandem externa forma privilegii duplex esse potest, una tantum verbis, altera etiam scripto explicata, quae sane conferat ad firmiores, & securiores notitiam, ac faciem privilegii probatum in externo foro, nam licet haec ratione non sit ad privilegii substantiam, est tamen causa, & moraliter necessaria, ut ex ea concedens intentio colligi possit, quæ ex sola voce Principis sufficiens haberi nequit, cum solis verbis Principis in foro externo relatis fides non adhibetur, nisi sufficientibus testibus confirmetur. Potest tamen etiam Principis privilegium concedere, & interduci etiam verbo concequuntur, sed quidem non minus valet, quia numerum Principis voluntatem, & mentem exprimit, ex qua ratione ipsi privilegii dependet, ac emanat, idque expresse habetur in jure Canonico c. *Institutionis*, 26. quæst. 2. Hoc autem externa privilegii forma tripli parte conlata, supplicatione, concessione, & declaratione, & quavis substantia privilegii in sola conceptione consistat, quia Princeps suam voluntatem exprimit, & promulgat a tamen ipsa concessio ex antecedente petitione, ac subiecta declaratione valde dependet, nam per illam qualitas, & natura privilegii maxime colligitur, cum præmissis ex causa finali, & motiva dependeat, per hanc vero vis, & efficacia privilegii ad hos effectus operandos explicatur. Alia plura ad hanc materiam spectantia de Privilegiis videtur possunt apud Suarez, Amican, Bonacinan, Arriagam, & alios Auctores de hac materia ex profecto tractantes,

ARTICULUS QUARTUS.

An. 6. quowodo lex est per se etiam causam confutudinem.

200 **P**rimo, ut a quid nominis exordium sumamus, per confutudinem hic intelligitur frequentia, & repetitio consummum actuum, ac dicitur etiam usus, mos, & praxis, unde ab Ildoro apud Gratianum d. 2. c. *Concilio* ita vocatur, quia in communione isti usi. Confutudo autem sic sumptuosa est, ut non posse legi naturali, quæc prorsus immutabilis, & simpliciter necessaria, nec legi positiva divine, cum hæc totaliter divina auctoritat nitatur, habet tamen viu-

abrogandi leges humanas, quod clare deditur ex cap. ult. de Confutudine, ubi Gregorius Nonus declarat posse confutu- fuisse, & legitimè prescripta, quibus verba fuisse Pontifex, confutudinem cum his conditionibus habere vim abrogandi legem positivam humanam; de qua ibi loquebatur. Prima est, ut sit rationabilis, nec potest certissimi regulæ explicari, que sit confutudo rationabilis ad abrogandam legem, nisi quando sufficiens ratio pararet, & motivum ad eam mutandam, & abrogandam. Altera est, si sit legitimè prescripta, hoc est, ut tanto tempore duraverit, quanto ad legitimam prescriptio- nem aduersus ipsam legem opus est, non enim statim ex incipie diffusio legis, censor debet lex abrogata, quinim consilient aliqui vero peccato illos, qui legem violant, donec sufficiens tempus excurrat, que lex iam abrogata censoratur. Aliqui tertiam addunt conditionem, nomine ut confutudo non sit in ipso jure reprehodata, reprobatur autem ipsa confutudo in jure, quando expresse dicitur per hoc idem verbum, Reproba- mus, aut improbanus, vel vocatur iniqua confutudo, aut corruptela, aut abusus, vel alius similbus modis. Verum quia hoc patet confutudo declaratur, vel constitutio eo ipso ir- rationabilis, & namquam cœfatur per tacitum Principis consensum acceptari, id est haec tertia condicio ad duas precedentes redidicatur, ut inquit Averla qu. 97. fest. 7.

201 Secundo est Difficilas, unde confutudo hanc vim habeat, scilicet, a consensu foliis populi, an vero requiratur etiam scientia, & consensus Principis, five ille Princeps fit fœcularis, five Ecclesiasticus, de quo plures extant opiniones, apud Beccanum tr. 3. c. 7. qu. 2. Sed breviter dicendum est cum Averla. l.c. & alii, quod vel confutudo est apud populum librum habentem ab aliud potestem condendi leges, & sic ex autoritate ipsius populi confutudinem introducam vim habere; vel est apud populum Principis subditum, cui in eis potest condendi leges, & sic confutudo valer ex consenso, & approbatione ipsius Principis, & hic est communis, ac tutor dicendi modus, ut inquit Averla, non solum quoad res Ecclesiasticas, sed etiam quoad civiles, in quibus licet Principium potest ex voluntate populi originem duxerit, ita tamen est Principium collata, ut non licet populo eam amplius repe- teret, & sibi usurpare, ut in superioribus dictum est, atque adeo tota vis confutudinem ex consenso Principis presertim dependet, & expresse, & sic confutudo valeat ex consenso, & approbatione ipsius Principis, & hic est communis, ac tutor dicendi modus, ut inquit Averla in jure a Princeps condito. Porro autem Princeps tribus modis in confutudinem consentire, ut observat Beccan. l.c. & Calpenus disp. 6. fest. 3. Primo expresse, quando scilicet Princeps expresse consen- tiat, aut dat licentiam ad confutudinem introducandam legi contrariantem, aut illam approbat. Secunda tacite, quando nimirum Princeps fit confutundit, & dissimilat, seu non contradicit, dum commode contradicere posset. Tertiò tandem modo legaliter, seu iuridice, & hic consensus datum per legem, seu ius, quatenus Princeps statuens, aut sciens, confutudinem habentem prefatas conditiones a jure approbat, eo ipso dicitur consenserit iuridice, seu aliqua ratione tacite in confutudinem illis conditionibus affectam, tunc enim legi communis approbatione censor omniem confutudinem fecun- tam; & tamen fieri potest, ut potest in particulari neficiat habeat, aut illa confutudine introducatur, quan tamen tacite approbat præsumitur, quia semel expresse approbat omnes confutudines rationabilis, & legitimè prescriptas, ut patet ex cunctis cit. de Confutudine; licet ergo ad valorem confutudinis consensu Princeps requiratur, ut vim habeat, abrogandi, vel statuendi legem, non tamen est necessarius consensus exprelus, sed tacitus, & iuridicus quoque sufficit; cum taciti, & expre- sis eidem fit natura, & conditio, ut hæc tamen sit de mente scoti 3. d. 39. qu. un. D. ut Vulpes adverte disp. 8. art. 3.

202 Tertiò, est Tertius, quantum temporis requiratur ad confutudinem introducandam, quia vim legis habeat, aut legem latam abrogare posse; ut quod etiam plures sunt opinio- nes apud eum de Bécanum l.c. quæst. 3. Sed breviter dicendum est cum eodem, quod quando confutudo introducitur a populo cum expre. Princeps consensu, tunc opus non est expectare tempus a jure determinatum, quia consensus Principis, & ejus expressa voluntas non minor vix habet, quam lex scripta certum tempus determinans; tunc quia expresa Princeps voluntas per se potest abrogare legem, ergo tanto magis si fuerit conjuncta cum voluntate populi confutudinem introducens legi scripta contrariantem, quando autem confutudo introducitur a populo cum tacito tantum, vel presumpto Princeps coagente, tunc fervendum est tempus a jure determinatum, quando enim Princeps expresse non consentit, tunc non præsumitur cœfentia, nisi evoluta reponere a jure determinatum, quia præsumitur vel- le servare ea, quæ jure communis statuta sunt. Quod vero sit tem-

pus

Quæstio V. Articulus IV.

pus à jure determinatum, dissentient Auctores, ut diximus; Communior tamen dicendi modus, & apud Theologos magis receptus est, ordinariè requiri decaduum ad præscribendum contra legem civilem, quadragesima vero annos aduersus Ecclesiasticam. Et ratio est, quia ad præscribendum contra legem populi, ac præfertim virorum prudentium discernendum est. Ita Auctores omnes supra relaci. & hoc totum etiam est de mente Doctoris nostri loc. cit.

203 Postremo solvendis sunt aliquæ difficultates, que pre- cedentem doctrinam impugnare videntur, quod confutudo possit habere vim immutandi leges abrogando priores, & novas inducendo. Ratio dubitandi est, quia lex necessariè debet esse conformis rationi, & bono communis expediens; non potest ex ego confutudo, que legem abrogat, esse rationabilis, & iusta, non enim iusta iusto, ne rationabile rationabilis contrarium est. Secundo, quia non potest talis confutudo introduci, nisi cum Principis contentio, sed Princeps non potest jure in le- gis transgressionem cœfentire, quia iusta esse supponitur, unde quadrum durat necessariè est rationabilis, & Princeps vult eam observari, nec in eis transgressionem cœfentire cœfetur. Ter- tiò quia talis confutudo tempera incipit a peccato, non enim inchoari potest, nisi per fidem justi legis transgressionem, sicut ergo pre- scriptio, & non potest talis incipit, validia non cœfetur, ita nec con- fuetudo, que cum peccato incipit. Quartò tandem, quia pro- pterea has causas in jure civili videtur prohibitor esse, nec con- fuetudo legem abrogat, etiam in jure Canonico, nam L. 2. C. *Qui si longa con- fuetudo, &c. Confusio in- quia*, d. t. dicitur con- fuetudo adverius legem non prævalere.

204 Respondetur enim Suar. Beccano, Calpeni, Lezana, & alii confutudinem in duplice statu considerari posse; primò in sui principio, & in fieri, quando scilicet, legi adversatur, nec cœfetur convenientis bono publico, nec Princeps illi adhuc præ- batur assensum, & loquendo de Confutudine in hoc statu utique non est rationabilis, sed potius irrationalis, & peccaminosus, ac propterea non potest legem abrogare, nec novam inducere in tali statu. Secundo considerari potest confutudo in facto esse, ac veluti in fine, quando scilicet, jam propter alias rationes cœfetur jam bono publico convenientis, præterim eo quod lex contraria peccandi occasione præberet, & populo difficilè est eam observari, aut confutudinem inchoatam removere, & propterea Princeps illi assensum præberet tacitum, vel expressum; & in hoc statu confutudo inspecta rationabilis est, ac honesta, & potest Principi placere, & legem introduce- re antiqua contraria, ex qua doctrina ratio adducta cum suis Confirmationibus facile solvitur, nam licet lex, que diu durat rationabilis sit, adhuc tamen etiam confutudo illi contraria rationabilis esse potest, non quidem in primo statu, dum legi ad- versatur, sed in secundo, quando legem tollit, optimè enim stat confutudinem incipere irrationaliter, si autem multo tempore dure, tractu temporis redi potest rationabilem, quia jam est ratione consonum, & Reipublica expediens, ut culpa non prograditur ulterior, & ut Cives tanto tempore non obli- genitur ad rei difficili observantiam.

205 Ad 2. negatur minor, etenim, ut inquit Arriaga disp. 25. secl. 2. in fine, potest bene Princeps aliquando intutu actis malis, ut conditionis, honestissime legem a se latam abrogare etiam per expressam voluntatem, si enim legislator videat eam esse occassione gravium peccatorum, ne illa malitia sequatur, potest eam tollere; & hoc motivum frequenter intervenit in abrogatione legis per confutudinem contraria, neque inconveniens est aliquid facere occasione alicuius mali, dummodo id, quod sit bonum sit, unde talis abrogatio legis ob finem illud ho- minem rationabilis est. Ad 3. negatur consequentia conce- fentio antecedente, potest enim interdum confutudo per actus pec- caminos inchoari, quæ tamē postea longo populi usu, & consensu principis tacito, vel expresso iusta legis vim obtinet, potest enim populis ab initio fave sufficiens causa contra principis legem agere, ac proinde peccaminosus actibus confutudinem inchoare, quia potest bona fide a posteris, qui Majorum causam examine non tenentur, longo tempore continuata vim iusta legis obtineat, ut observat Amicus disp. 8. secl. 4. proprie- tem. Nec valet paritas afflampa de prescriptione, & confu- tudine, quia prescriptio dicitur quid facti, quo alius acquirit dominium rei alienæ, confutudo autem est illi quid juris, inducit enim jus, & legem, item ad prescriptionem sufficit factum, vel illius privat personæ, confutudo autem requirit usum po- puli, & Princeps consensum expressum, vel tacitum, & tandem prescriptio non est valida sine bona fide; confutudo vero necesse- riario bonam fidem non requirit falem ab initio, nam confutu- dinem introducere incipientes peccant, cum faciant contra legem, quæ adhuc in illo principio vigeret. Ad ultimum lex illa in arguendo relata intelligi debet de confutudine de- bitis conditions non habente, & a multis Juris intelligenti- tur de populari confutudine contra voluntatem, & legem

Prin-

mortaliter concedens, etiam si Summus Pontifex, sed dispensatio etiam est irita, & nulla, qui potest dispensandi non est concessa illi pro libito, sed interveniente iusta causa. Quare si Pontifex sive iusta causa dispensatur in votis, & juramentis, quorū obligatio est de jure natura, dicunt dispensationes, nam esse nullam. Verum qu. 2, huius disp. art. 2, num. 53, jam dictum est, nulla potest humanæ etiam Pontificis potest dispensari in iure naturali divino modo de dispensatione proprie dicta, neque Pontificis sic dispensare solere in votis, & juramentis, sed impròprio tantum modo ibidem explicato, cuius etiam iudicium dicemus esse, quod Pontifex nunquam sine causa in his dispensat, quod si absolute dispensare posset, non necessarij tempore causam requireret.

183 Quinta difficultas est, quod peccatum sit absque iusta causa dispensari, & quidem convenienter omnes legem communem mutari, vel contra iustitiam distributivam quam tenet Princeps rationabiliter distribuere, & dispensare beneficia, & onera communia, vel contra iustitiam legalem, quia et virtus bonum commigne proficiens in gubernatione Republicas vel denique est privilegium dicitur quasi prius legem hoc est concedens ut aliquid sit contra communem legem, in qua sit dispensatio, quia sicut obligat ad sui observationem, ita & obligat, ne sine causa dispensetur. Discrepantem Doctores, an tale peccatum sit mortale, vel tantum veniale, Suarez l. 6, de legibus c. 18, Valensis t. 1, disp. 7, qu. 5, punct. 9, & alii cum ipsis afferunt esse peccatum mortale. Sicut autem l. 1, de iustitia qu. 7, ar. 3, Navarrus in Summa prælud. 9, Sanchez l. 8, de Matrimonio disp. 18, dicunt esse tantum veniale, & superiore sine iusta causa in propria lego dispensantem peccatum tantum veniale. Alitatem probabilis arbitrantur id ex parte legis, ac dispensationis dijucandum esse, & iuxta capacitateem & gravitatem materie, fieri enim potest, ut sit aliquis causa ad dispensandum, non tamen sit adequa, & proportionata, ac proinde a mortali forsan excusat, non tamen a veniali, si etiam ex illa dispensatio tendit aliquod oportunitatem, aut quantum temporale, vel spirituale, tunc peccatum est mortale, si vero nullum oportendi scandalum subit, vel damnum, eti tantum veniale. Adducunt etiam aliqui peccare quoque subditum petendo dispensationem sine causa, quia veluntur Superiorem dispensationem, vel tentant inducere ad actum malum nullam expediendo, aut afferendo causam, non tamen peccare, si bona fide, & honesta causa exportat, quia non sufficiens videtur, relinquendo superioris a iure judicium, an sit vere sufficiens causa, & tunc solus Superior dispensans peccabit, si perficit per perficere debet, non esse causam sufficiemt. Ita Averla cum aliis qu. 2, feb. 3, & Amicos disp. 6, feb. 3, in fine, ubi etiam nota, horum versatiliter inter dispensatorem, & dispensatum, quod dispensans quamvis iniunctam dispensationem non revocat, dum potest, tamquam novum peccatum, sed eodem peccato continuo, non fecit, qui rem alienam fuit sublatum non restituavit, dum potest. Dispensus autem, cum id eis ex officio non incumbat, non tenetur iniunctam dispensationis revocationem petere, ac proinde non peccat non petendo.

190 Sexta difficultas est, An cessante causa dispensationis, ceterat dispensatio ipsa. Affirmat Sanchez de matrimonio l. 8, cap. 30, si etiam causa ceterat obligatio legis quando illius causa, & ratio ceterat ut habetur c. Cum eis force appetitib[us] ceterante causa ceterat, ita in proposito de dispensatione dicendum, quod eius causa cessante, ipsa quoque dispensatio ceterat, velut eius effectus, unde quia a principio obtinuit dispensationem cum causa iusta, si cessu[m] temporis ceterat illa causa, peccatum ostendit talis dispensatione. Negant Poncini l. 8, de Matrimonio cap. 20, Capensis disp. 4, in fine, & alii, quia per illam dispensationem vera relaxata est illa lex, ex ejus obligatio extinta, qui legem condere possunt, ut idem Amicus cum aliis advertit l.c. & ratio est, quia ut dicebamus, vel privilegium datur contra ius commune, non contra illud, tunc in dispensatione contraria boni cetero, vel falso præter illud, si primus, sic tantum ad illum spectabit per privatam legem, quia est privilegium, in iure communis dispensare, cuius ultius commane condere, & conservare, cum nemo in iure communis dispensante peccat, nisi qui in illud potest habeat. Si vero privilegium datur præter ius commune, non contra illud, tunc in causis irregularitatibus, & impedimentis Matrimonii, quia nimis non reddit impedimentum rite sublatum, nec impedimentum fuit sublatum ad tempus, vel sub conditione, sed ab eo & simpliciter, ut supponitur. At si dispensatio excusat, ab observatione aliquius præcepti, quod extenditur per tempus, v.g. a jejunio in Quadragesima, ab horis Canonicas diuinis, tunc cessante causa, utpote agnoscimus, ceterat quoque dispensatio, quia nimis non reddit impedimentum rite sublatum, nec non habent conditions ad naturam privilegii requiras, quare praincipia est, ut privilegium per publicam potestatem conservari possit in gratia, quam per privilegium acquisivit. Itaque qui potest legem condere, potest privilegium concedere, & poterit Superior concedere privilegium contra legem Praetori, aut Magistratus inferioris sibi subiecti, non potest tamen inferior contra legem Superioris.

191 Potremus, quid requiratur, ut dispensatio sit valida, & quæ causa exponendæ ad eam requirantur, & qualiter exponendæ sunt diximus l. 4, sent. disp. 7, de Matrimonio q. 20, ar. 2.

oblitem diximus in expoundinga causa, & dispensatione pertenente opus esse ita verum narrare, ut non solum quicquam fallum non proferatur, sed etiam ut non tacetur id, quod a rem pertinet, & difficilem redire dispensationem, aliquin nulla, & subreptita erit dispensatio, ita notavimus ibi, no. 54, tractando de impedimentis matrimonii. Alia plura ad hanc materiam spectantia de Dispensationibus videri possunt apud Bonacinanam l. 1, de legibus qu. 2, ubi de hac materia diffusa tractatur.

ARTICULUS TERTIUS.

An, & quando lox cetera per privilegium.

192 Primum convenienter omnes legem communem mutari, quoque, ejusque vim ceterare per privilegium aliqui specialiter concessum, nempe vel concedendo aliquid contra legem, vel falso ultra, & præter legem communem, unde privilegium dicitur quasi prius legem hoc est concedens ut aliquid sit contra communem legem, vel falso ultra illud, unde definitur c. Abhinc, de verborum significazione, quod fit lex privata aliquia speciale indulgenz, dicitur autem lex, non quia proprii fit lex, sed quia per modum legis stabiliter conceditur, nec exprimat cum morte concedatur, ut præceptum, & quadrum durat ad modum legis obseruantur, etiam merita personarum, quibus privilegium conceditur, vel etiam merita antecellorum suorum, & huiusmodi causa sufficiente est potest, ut privilegium non solum cali persona concedatur ejus vita durante, sed etiam posteris, & descenditibus suis, aut successoribus in talis statu, & officio. Quod si interdum datur absoleta causa, & ex ea Principis benevolencia, adhuc validum est, & poterit privilegium ex uti tanta conscientia.

193 Tertio, quavis varia sunt privilegiorum generaspritanam, & præcipua divisio est in privilegium reale, & personale, ut colliguntur L. Privilegia si. de regulis juris, & ex c. Mandata de præceptiobus. Personale est indutum ipsi persona immediate concessum ratione fui. Reale vero dicitur illud, quod directe conceditur alicui rei, non persona, ut loco, dignitate, vel officio, vel prædio, & rebus a persona differt; quamvis enim omne privilegium in gratiam personarum finaliter, & ultimamente dirigatur, nihilominus aliquando directe, & immediate datur supra rem aliquam a persona diffinitam, & haec diffinitio valde observantur ab ipsis effectus, qui ex uno, vel altero privilegiis generi deducuntur; nam si privilegium est personale, est ad tempus, & extinguitur sicut persona, cui concessum est juxta regulam 7. juris in 6. Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona. Si vero privilegium est real, & res, cui concessum est, ut carnis tempore prohibitus, recuperata valetudine fit illicitus, & idem privilegium cessante solum est difficilis, quando privilegium usus cessante causa, ob quam ab initio concessum fuit non redditur iniquus, & injutus, sed manet indifferens, nisi talis independenter ab aliis, & hoc per se primum datur in communione, & utilitate personarum singularium, ut p. v. g. datur privilegium comedendi latencia in Quadragesima, & in illud, quod datur alicui communione, & cuiilibet membro illius, ut immunitas Clericorum a facili foro, & jurisdictione, & Regularem ab Episcopali, quavis enim privilegium ex natura sua exigere videatur, ut personam privatam recipiat, ut patet ex ejus definitione prima adducta, id tamen moraliter intelligendum est, ut ly privata persona dicitur respectu ad alios non privilegiatos, si autem Clerici resipue omnia hominum centurie esse quid privatum, & Regulares resipue aliorum Ecclesiasticorum etiam sunt aliquid privatum, ut explicit Ariagia disp. 31, feb. 4. Et haec etiam distinctione est diligenter observanda ab diversis effectus, qui ex ea colliguntur; nam quando privilegium est privatum, seu in favorem unius private personae, ille in causa favorem concessum est, potest renunciari privilegio c. Ad Apofoliam de Regularibus, & L. Siquis C. de Pacis, quilibet enim iuri sive cedere potest, cum privatus sive sit in iusfeusque dominio. Privilegium vero dato in bonum aliquem Communis non potest privatum renunciari, quia per hoc præjudicare ceteretur bono aliorum, non enim potest persona privata cederre privilegio in favorem communis boni cetero, quoties cetero ipsius in præjudicium boni communis redunt; qui ratione Doctores passim assertur per centurie Clericorum etiam consentaneum ad huc excommunicatione ligari, quia Clerici non potest cedere privilegio Canonis, quod concessum est statu Clericali, in præjudicium aliorum. Ita Suarez, Salas, Bonacina, Ariaga, Amicus, qui etiam citant Panormitanum Felinum, Jafonem, Bartolom, Baldum, & alios Juris. Plures alii privilegiorum divisiones apud citatos Doctores videri possunt.

194 Quartu[m], ut patet quanto tempore privilegium duret, dicendum est, quod si indefinitum concessum est absoleta limitatio temporis, nequicquam cessat per mortem concedens, sed per durat in perpetuum; ratio est, sicut favor, & gratia non cessat morte concedens, ut expressum est in iure Canonico c. Si cui de Præbend. in s. & c. si super de Offic. & potest. Judicis delegati in s. privilegium vero est favor, vel gratia Principis

concedens, quare in hoc se habet ad modum legis, quæ non spirat per mortem Principis. Dixi autem, si privilegium sit indefinite concessum absoleta limitatio temporis: nam si privilegium datum sit cum aliqua limitatio illud refringente ulce ad mortem, finitum morte concedens, ut si dicatur, concedens hanc facultatem siue ad beneplacitum nostrum, vel ad arbitrium nostræ voluntatis, sicut enim beneplacitum voluntas & consensus concedens per ejus mortem definit, ita & privilegium, si autem concessio referatur absoleta ad voluntatem ejus, qui in solo fœderat pro quoquacum tempore, durat etiam post mortem concedens; unde multa refert, si Pontifex dicat ad certum tributum solvendum omnes mercem deferas, per suum territorium, potest per privilegium ab hoc non exire, re homines alterius Regni, nec sibi subiectos, & ita de facto Principes seculares privilegia concedunt Clericos, & Praetatis Ecclesiasticos. Addit tandem ibidem non debet Princeps privilegia concedere, absoleta legitima causa, & præfert illa, quia juri communis derogat quemadmodum de dispensationibus dictum est art. præc. talis autem causa regulariter est forte, non exire, non extinguitur morte illius, cui concessum fuerit, & etiam merita antecellorum suorum, & huiusmodi causa sufficiente est potest, ut privilegium non solum cali persona concedatur ejus vita durante, sed etiam posteris, & descenditibus ejus, aut successoribus in talis statu, & officio. Quod si interdum datur absoleta causa, & ex ea Principis benevolencia, adhuc validum est, & poterit privilegium ex uti tanta conscientia.

195 Quinto, quavis varia sunt privilegiorum generaspritanam, & præcipua divisio est in privilegium real, & personale, ut colliguntur L. Privilegia si. de regulis juris, & ex c. Mandata de præceptiobus. Personale est indutum ipsi persona immediate concessum ratione fui. Reale vero dicitur illud, quod directe conceditur alicui rei, non persona, ut loco, dignitate, vel officio, vel prædio, & rebus a persona differt; quamvis enim omne privilegium in gratiam personarum finaliter, & ultimamente dirigatur, nihilominus aliquando directe, & immediate datur supra rem aliquam a persona diffinitam, & haec diffinitio valde observantur ab ipsis effectus, qui ex uno, vel altero privilegiis generi deducuntur; nam si privilegium est personale, est ad tempus, & extinguitur sicut persona, cui concessum est juxta regulam 7. juris in 6. Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona. Si vero privilegium est real, & res, cui concessum est privilegium, transeat ad alium dominum, ad eundem etiam transit cum privilegio. Solet præcepta dividit privilegii in illis quod datur in favorem unius private personae, qui talis independenter ab aliis, & hoc per se primum datur in communione, & utilitate personarum singularium, ut p. v. g. datur privilegium comedendi latencia in Quadragesima, & in illud, quod datur alicui communione, & cuiilibet membro illius, ut immunitas Clericorum a facili foro, & jurisdictione, & Regularem ab Episcopali, quavis enim privilegium ex natura sua exigere videatur, ut personam privatam recipiat, ut patet ex ejus definitione prima adducta, id tamen moraliter intelligendum est, ut ly privata persona dicitur respectu ad alios non privilegiatos, ergo nisi ipsius usus redatur iniquus, & injutus, non cessat, etiam si cetera causa, propter quam ab initio motus fuit. Princeps ad illud concedendum, unde privilegium alicui concessum de officio anticipando ob nimis occupationis in publico munere exercendo, non cessat ceterante munere, vel occupatione, & privilegium concessum Monasterio decimas non solvendum propter indigestam, non cessat ceterante indigentiam, & alia similia adducunt exempla. Ita Suarez, Salas, Averla, & alii nonnulli. Negant alii quorun fundamentalis est, quia non minus honestam causam requirit privilegii usus, quam ejus concessio, quoniam ulla est nisi propter quem Princeps requirit in concessione privilegii honestatem ergo ea in cuius ceterante cestat Princeps intentio privilegii. Nec refert, quod Princeps videatur privilegium absoluto concedere, nam semper illud præsumitur potest, cum privatus sive sit in iusfeusque dominio. Privilegium vero dato in bonum aliquem Communis non potest privatum renunciari, quia per hoc præjudicare ceteretur bono aliorum, non enim potest persona privata cederre privilegio in favorem communis boni cetero, quoties cetero ipsius in præjudicium boni communis redunt; qui ratione Doctores passim assertur per centurie Clericorum etiam consentaneum ad huc excommunicatione ligari, quia Clerici non potest cedere privilegio Canonis, quod concessum est statu Clericali, in præjudicium aliorum. Ita Ariagia disp. 31, feb. 4. Et haec etiam distinctione est diligenter observanda ab diversis effectus, qui ex ea colliguntur; nam quando privilegium est privatum, seu in favorem unius private personae, ille in causa favorem concessum est, potest renunciari privilegio c. Ad Apofoliam de Regularibus, & L. Siquis C. de Pacis, quilibet enim iuri sive cedere potest, cum privatus sive sit in iusfeusque dominio. Privilegium vero dato in bonum aliquem Communis non potest privatum renunciari, quia per hoc præjudicare ceteretur bono aliorum, non enim potest persona privata cederre privilegio in favorem communis boni cetero, quoties cetero ipsius in præjudicium boni communis redunt; qui ratione Doctores passim assertur per centurie Clericorum etiam consentaneum ad huc excommunicatione ligari, quia Clerici non potest cedere privilegio Canonis, quod concessum est statu Clericali, in præjudicium aliorum. Ita Suarez, Salas, Bonacina, Ariaga, Amicus, qui etiam citant Panormitanum Felinum, Jafonem, Bartolom, Baldum, & alios Juris. Plures alii privilegiorum divisiones apud citatos Doctores videri possunt.

196 Quartu[m], ut patet quanto tempore privilegium duret, dicendum est, quod si absoleta limitatio temporis, nequicquam cessat per mortem concedens, sed per durat in perpetuum; ratio est, sicut favor, & gratia non cessat morte concedens, ut expressum est in iure Canonico c. Si cui de Præbend. in s. & c. si super de Offic. & potest. Judicis delegati in s. privilegium vero est favor, vel gratia Principis

Disputatio II. De Legibus.

Juncte Principis essentialiter constitutatur, tota vis obligatio-
nis ex eius voluntate penderet; quare illa cessante cessat quoque
ipsius legis obligatio.

Dices, si lex fiat inutilis Reipublica non obligat. Cives ad
eam servandam; ergo è converso si mutatio legis à Princeps
facta sit Reipublica inutilis, cives non deobligabit à legi ser-
vanda. Respondet negando consequentiam, quia plus ad
validitatem legis requiritur, quam ad validitatem abrogacio-
nis, & plura ad legem confitendum requiriuntur, quam ad
eam destruendam, cum ex defectu unius tantum conditionis
destrui possit, constituit autem nequeat nisi concursu omnium
conditionum, quia ad legem confitendum requiriuntur; unde
potest esse, ut iustus Principis per se sit invalida, si inusta
sit, & contra bonum publicum; sed abrogatio legis, quan-
tumvis iusta, & utilis, ex voluntate Principis facta semper
erit valida, dum Princeps ipse suam revocat voluntatem obli-
gandi subditos.

179 Quinto est Dificultas; An quando lex abrogatur, re-
quiratur publicatio, & promulgatio talis abrogationis. Ne-
gant Capreolus, Corduba, Conradus, Medina, & alii. Affirmant
Azorius, Vafquez, Salas, Calpenis & alii. Tandem Lezana, Amicus, & alii cum distinctione procedunt, dicentes, quod quando abrogatio sit cum impositione legis contraria, tunc si-
cuit ad impositionem legis requiritur solemnis promulgatio, sic
etiam ad talem abrogationem. Quando vero abrogatio legis
fit finis novae legis impositionis, non videtur requiri talis pro-
mulgatio, cum illa non sit vera lex, sed cessatio legis, quia sola
voluntate Principis fieri potest. Ego tamen cum secunda senti-
entia extimo, quoque modo lex abrogatur, istud voluntate
abrogationem abrogari, ut aliquo modo subditis manifestetur
revocatione legis, & ratio est, quia lex semper publicata
semper viget, & subdit illa adstringuntur, donec illis re-
vocatio infinitur. Tunc quia rectus gubernandi modus postu-
lat, quod Princeps hanc suam legis revocationem subditis aliquo modo externè manifestet, ne scandala publica, & incom-
moda nascantur, dum usus erat legem, alias impunè eam non
servantibus. Tunc tandem quia si ex ea interiori legis revoca-
tionem potest subditorum obligatio tolli, similiter dici posset
absolutionem à censura, & dispensationem cuiuscumque vinculi
potest fieri ex ea interiori dispensanti voluntate, quod nemo
dicit. Adhuc tamen fatendum est, non eam requiri abrogationis
legi promulgationem, qualis ad valore legis requiritur, nam,
ad inducendam legis obligacionem requiritur solemnis promul-
gatio, ut in superioribus dictum est, ad tollendam vero legis
obligacionem sufficit simplex revocatio, quia quoniamcumque
in nositiam subditorum deveniat, ab onere legis eos liberabit.

180 Tandem est Dificultas, quando censetur lex aliqui-
ta abrogata, sed derogata per posteriorem, per quod plura Do-
ctores disputant, sed breviter dicendum est legem anterioriem
abrogari, sed derogari per posteriorem, quando est ei contra-
ria, tunc enim posterior voluntas Principis, cum nequeat cum
priori concilere, illam revocat, & retractat. Quod si lex posterior
contra non est priori, nihil ipse prejudicare poterit, quia
lex antiqua, & prius adhuc in suam posse possessione. Unde
diligenter advertendum est, ut nota Amicus d.p.s. fect. 2. an
si non in toto, solum in parte posse posterior lex cum priori
conferre, quia cum mutatione legis sit odiosa, eligenda est minor,
qua salva proprietate verborum esse potest, unde si posteri-
or lex saltem quodam partem potest cum priori conferre, non
abrogat, sed derogat seu corrigit illam, & hoc deducitur ex
regula generali, quam Juristi alignant in legi mutatione, & ha-
betur in L. Preceptum De Appellationibus, que talis est. Quic-
quid in posteriori legi specialiter non fuerit expressum, id veteram
legem, & constitutionem regalis relatum esse intelligentem est,
hoc est, si expressum non fuerit, vel per expellas clausulas de-
rogatorias per contrarias constitutiones prioribus repu-
gnantes, hoc enim etiam modo lex ante praecetta abrogatur,
etiam in posteriori lege nulla prioris legis mentio fiat, ut pal-
sim Doctores docent.

ARTICULUS SECUNDUS.

An, & quomodo lex cesseret per ejus dispensationem.

181 Quid sit dispensatio proprie dicta satis constat ex di-
ctis supra qu. 1. hujus disp. art. 3. n. 47, quod nimur
est legis relaxatio cum aliqua persona, vel in aliquo casu, permittente ad huc legis obligatione respectu communi-
nitatis, ut docet Scotus 3. d. 37. q. un. litt. A in quo plane diffi-
citas ablatione, & abrogatione legis possit ergo legem hu-
manam cessare quodammodo non per dispensationem à legi-
timo superiori factam est res nota, & explorata, & in praxi us-
sum.

Quæstio VI. Articulus II.

sunt, & ob easdem causas, ob quas iusta, & rationabiliter cum
subditis dispensare possunt, ut si quis explicat, & probat Sanch.
l.s. de Dispensi. disp. 3. Quia vero sit iusta, & rationabilis causa dis-
pensiandi in lege, dicunt Doctores nullam certam regulam assignari posse, sed pro causam varietatem, & materiam majori, vel
minoris gravitate, prudentis arbitrio differendum esse. Addunt
aliqui, ut Averla q. 97. fcc. 3. cum aliis poli interdum sufficiere
causam, quia veluti consequenter in ipsam dispensatione in-
jugatur, ut quando Pontifex dispensat in aliquo matrimonii
impedimento, vel precepto Ecclesiastico imponendo certam
aliquam recompensationem pro iusta causa, quamvis nulla alia
antecedenter adfert, propter committendam eum, cui fit dis-
pensatio, ita enim fieri vult, & praxis Curia Romana.

182 Fundamentum oppositæ sententie facile solvit, iusta
namque adducta causa iusta à voluntate Principis non ex-
cludunt, cum illam prudentem, ac rationabilem supponant, nec
sine iusta causa ad dispensandum inducunt. Et ad rationem nega-
tur consequentia, licet enim ex sola Principis voluntate legis
potest pender, non tamē eius exceptio; sicut ex sola Principis
voluntate pender, quod lex ponatur, vel non ponatur; non
tamē quod semel posita non obligat, eo modo quo in nostra est
potestate votum emittere, quod tamē semel emissum non est
in nostra potestate servare, vel non servare. Dices, si iusta causa
requiritur, ut quis tutu contenta à legis obligatione eximi-
posset, jam opus non est auctoritate Superioris in lege dis-
pensi, cum ipsa causa iusta sufficienter à legis obligatione sub-
ditum eximat.

Respondeo negando consequentiam, non enim quilibet juta
causa sufficit ad excusandam à legis obligatione, sed ea tan-
cum, quia ex aliqua occurrente circumstancia legis oblevian-
tiam reddit illicitum, ac fini, & intentioni legislatoris contra-
riam; idque aliqua iusta causa quandoque intervinere potest,
quod ex se sola legis oblevians excusat non sufficit, sed Superioris dispensatio ulterius requiratur, sicut subditus legi
non servando non erit in conscientia iustus, & securus.

183 Tertia Dificultas est, An Superior licet, & si juta dis-
pensare possit, si de iustitia cause dubitat. Negant aliqui, quorum
fundamentum est, quod Superior in talis causa experetur se per-
culo dispensandi fine iusta causa, ac consequenter peccaret, alii
tamen communis, & probabiliter affirmant, si enim potu-
lit bonum, & suave Ecclesiæ regnum, alioquin Pratorum po-
testas multa leprosorum occupationis expedita esset, si colum
ad certas causas extenderetur. Tum quia in causa dubio refer-
rato secundum communem sententiam presumuntur Superi-
or facultatem concedere inferiori, ut ab illo absolvatur, pone-
nt ergo tanto magis in causa dispensandi dubia id alterendum est,
si Superior in sua lege dispensor, Ita Sanchez, Amicus, Caspen-
sis, & alii communiter, qui tamen advertunt hec de dubio spe-
culativo intelligendum esse, non practico, nam qui in causa dubia
dispenser, alioquin peccaret dispensando iusta dicta disputa-
re de Conscientia dubia. Nec fundamentum oppositæ senten-
tentia urget, alioquin item quoque dicendum est de dis-
pensatione legis superiore ex causa tantum probabilitate juta,
cum tamen omnes concedunt in talis causa Superiorum licet, &
julta dispensare posse, & sic etiam dicendum est in proposito, in
dubio siquidem dispensatio, an sit ex iusta causa, praevaleat
certa utilitas boni, & suavis Ecclesiæ regnum, ut dicebamus,
ac etiam spiritualis quietis Superioris dispensans, vix enim
audierent Superioris dispensare, si volum ad certas causas coram
facultate dispensandi excederetur.

184 Quarta Dificultas est, An dispensatio ad sui valorem
iusta requirat causam, & quamvis enim omnis dispensatio iusta
per se sit etiam validam, non tamen est contra omnis dispensatio va-
lida est iusta, sed aliqua potest esse valida, & non iusta, ut mox patet. Convenienter omnes invalidam esse dispensationem
sed, etiam legem ipsam, cum limites excedat potestatis, & jurisdictionis accepit, alio modo privative, ut cum non obligat
ad aliquid, ad quod ex officio obligare teneretur, & hic privati-
bus abusus dispensationem non reddit in validam, quoniam ut
hec sit valida sufficit tantum, ut recipia legis obligatio non ponatur
ex quacumque causa id contingat, sicut ut valida sit dispensatio
cum tota Communitate, seu legis abrogatio sufficit, ut recipia
legis obligatio à tota communitate tollatur, ex qua cumque
causa id contingat, Itaque hic privatus abusus volum reddit
dispensationem in iustam, & illicitem, quia non potest Princeps
aliquid facere contra communitatem bonum propter privatam unius
utilitatem, faceret autem si dispensaret cum aliquo fine causa,
quia non debet, ut unus aliquis sine legitima causa eximatur à
lege, quia omnes relqui adstringuntur.

Ad confirmationem patet ex dictis ueritatem tali dispensatio-
ne fini causa contra legem naturalem non peccare, quia in hoc
legi naturalis obligat itante vinculo legis positiva, hoc ergo sub-
lato non peccabit, qui non se conformabit communitati in
callege, in qua ab ipso net legislator eius exemptus, quia ni-
mum cauam habeat legitimam exceptionis, scilicet dispensationem
validam etiam in singula obstante. Norant autem
aliqui totam hanc doctrinam de legis humana dispensatione
intelligendam esse, nam si dispensatio fiat in iure naturali
divino, ut in voto, & absque legitimam causam, non volum peccat
mortæ.

Principis introducta, huc enim legem abrogare non posse; & non auctor intelligi debet de conferuandis ex conseruando expelso, vel tacto iudicem Principis introducta, hec enim non solum vicius habet interpretandi leges latas, & mentem legislatoris, ut habeatur L. Si de interpretatione, si de legibus Optimis et legum interpres consuetudo, sed etiam immutandi leges abrogando priores, & novas induendo, ut Vulpes ostendit dispe. s. cit. art. 3, etiam de mente Doctoris pluribus in locis, & hac etiam omnia hactenus de Confusione dista docet Aeneanus lib. 1. tit. 47.

ARTICULUS QUINTUS,

An, & quibus aliis modis leges effire possunt.

208 Rim certum est apud omnes Doctores legem humanae cessare quoad obligationem ex parte materiae quando nimis mutatur materia, ut fiat penitus impossibilis, vel adeo ardua, & incoherens, ut moraliter exerceri nequeat, vel si ex mutatione status rerum fiat iniqua, & prava, aut taliter vano, & inutili, ut ad bonum communem, & rectam gubernationem evadat impertinet. Et ratio de istis evidet, quia cum lex esset alia pars de re, seu materia possibilis, juxta, & non publico expedient, si talis non perseverat, nec lex perseverare consenseret, unde in tali causa necessaria non est legislatoris voluntas, que talen legem abrogat, vel revocet, aut in ipsa dispenset, sed lex ex seipso cessabit, nam ab initio ipse legislator senserit non habuisse intentionem obligandi, nisi materia durante in illo statu, quo erat obligatio, capax, quare si potest in contrarium statum mutetur, ipso tunc cessabit lex, ne amplius obligabit. Quod si materia legis plures habeat partes, & quoad unam tantum partem fiat impossibilis, vel iniqua, non autem quoad aliam, tunc lex cessabit observantia utilis esse neque respectu communis, neque singularium; ac causae causa in uno particulari, adhuc legis obseruancia utilis esse potest respectu aliorum, qui ad legis obseruanciam singulis annuntiantur, quando videtur eam ab omnibus servari. Ad hoc tamen Amicus dicit, cit. 4, proprie hinc, causae causa legit in causa particulari licetum interdum esse per benigna interpretationem voluntatis legislatoris eam non servare, etiam honeste servari posset, quando felicit ex huiusmodi cause particularis cessatione lex redditur notabiliter gravis, & leviora, non autem quoad alteram, que possibilis remaneat, & juxta. Et hoc tunc intelligi debet, quando adeo certa est, & perspicua talis mutatione materia, ut communis iudicetur lex simpliciter cessare ex toto, vel ex parte; si enim res sit dubia, lex adhuc suum jus retinet, & est veluti in pellionibus, atque idem pro illa iudicandum est, ita comunitur Doctores.

209 Secundo est Difficultas, An cessante causa adequata, siue fine ad quatuor legis in causa particulari, cesser obligatio legis respectu talis particularis. Ratio causa adequata, nam si lex habet ob plures causas, cessante una etiam in universum, modo edendare, ut docet D. Th. a. 2. q. 120, ar. 1. & significat Scotus I. d. 44, q. un. ubi sit, quod lex est de universalibus causis, de particularibus autem non lex, sed iudicium: cum enim in ferenda lege legislator communem spendet utilitatem, ad id presentem attinet, quod in pluribus accidere solet, unde aliqui causas occurrere possunt, nonnot Aeneanus notit l. 1. cit. 3. t. quibus lex ipsa deciat, ita ut, non tunc non obliget ad ejus obseruantiam, sed ne quidem ejus observatio licita sit, ut potest explicari, & non contrarie, quando seiles res non transi in contrarium statu, quo legis obseruatio fiat impossibilis, aut iniqua aut nimis noxia, vel ardua. Difficilis ergo est quando finis cessat tantum negativa, quia quando cessat contraria, tunc certum est legem quoque cessare, tunc enim lex sit iusta. Prima opinio universaliter affirmat causam fine quod quomodo cumque & in quocumque causa, legem quoque cessare. Ratio eis quia ut habetur c. Causae & appellationis Causae causa cessare est, & sic lex ab initio non subsisteret, si absque causa, & ratione late sit, ita definita causa & ratione, ob quam laeta est, ipsa etiam cessat, & proinde obligare desinit. Confirmatur, quia ita se habet lex in universali ad causam generali respectu omnium, sicut lex in particulari ad causam speciali respectu persona singularis, sed quando causa legis cellular universaliter, cesser obligatio legis respectu omnium, ergo quando cessat causa legis in particulari, cessat obligatio legis respectu talis persona particularis, ut Cajetanus, Angelus, Navarrus, Henricus, Emmanuel Sà, Gradenus, Diana, Blacquetus, & alii ex D. Thom. p. 2. q. 103. art. 4.

210 Opposita sententia, que communior est, ac probabilior negat cessare obligacionem legis per hoc statu, quod merè negative cessat in causa particulari ratio, & finis legis. Ita Suarez, Amicus, Averro, Capensis, & reliqui Theologi, ac Summis, Fundamentum est, quia certum est potest legislatorum subditos ad legem servandam obligare, etiam quando in particulari cessat ratio legis, modo non cessat ratio legis in universalis. Sed presumendum est legislatorum velle subditos obligare ad legem servandam, etiam quando in particulari ejus causa cessat, modo non cessat causa in communis, ergo &c. Major patet, quoniam ad omnem id potest legislator subditos obligare, quod ipse prudenter iudicat ad bonum publicum conducere: Minor probatur, quia sine dubio erat in legislatore potestas, & putari debet etia

lex

suffice voluntas obligandi pro his casibus in particulari, sequitur.

tales obligatio non est nimis ardua, & inhumana, cum tunc legis obseruatio grave nimis incommodum non aferat, & valde ad bonum publicum promovendum conferat, ne cuique praebeatur licentia enervandi legem per hoc statu, quod hic, & nunca ratio legis cessare videatur. Confirmatur, quia valde ex ea Communis ratione, & fine legis, semper à singulis obseruere, alioquin gravia sequentur incommoda, v.g. si supponamus rationem adequatam, qua Ecclesia permota est ad legem ferendam pro jejuniis Quadragesimalis obseruancia, siue carnis mortificationem, & mortuum inordinatum appetitus, haec lex proculdubio negativa celaret in eo, qui ex speciali Dei auxilio nullum talium inordinatum motum pateretur, atque idem dicendum est in Quadragesimali jejuniis non teneri, quod plane absurdum est dicere, nam ille profecto adhuc ad illud tenetur, sicut & ceteri fideles, quia effet validus contrarius bono communis, si proper illam solam causam à tali legi imminis est, cum adhuc maneat ratio universalis, ob quam expedit etiam ab isto talem legem servari.

211 Ad fundationem in opusculo dictum est in eo cap. sermonem eis de causatione causa legis in universalis, non autem in causa particulari tantum. Neque currit auctor, pars causa, nam cessante causa legis in universalis, non potest amplius legis obseruancia utilis esse neque respectu communis, neque singularium; ac causae causa in uno particulari, adhuc legis obseruancia utilis esse potest respectu aliorum, qui ad legis obseruanciam singulis annuntiantur, quando videtur eam ab omnibus servari. Ad hoc tamen Amicus dicit, cit. 4, proprie hinc, causae causa legit in causa particulari licetum interdum esse per benigna interpretationem voluntatis legislatoris eam non servare, etiam honeste servari posset, quando felicit ex huiusmodi cause particularis cessatione lex redditur notabiliter gravis, & leviora, non autem quoad alteram, que possibilis remaneat, & juxta. Et hoc tunc intelligi debet, quando adeo certa est, & perspicua talis mutatione materia, ut communis iudicetur lex simpliciter cessare ex toto, vel ex parte; si enim res sit dubia, lex adhuc suum jus retinet, & est veluti in pellionibus, atque idem pro illa iudicandum est, ita comunitur Doctores.

212 Tertiū convenienter Doctores legis servanda obligacionem in aliqua causa particulari cessare posse per ipsius legis emendationem, & correctionem, quae fit per virtutem illam, quam Theologi Epichejani vocant, cujus proprium est legem humanam in universalis aliquid praecepit, in aliquo causa particulari, quo cessat illius obligatio. Ut interpretari, vel emendare, ut docet D. Th. a. 2. q. 120, ar. 1. & significat Scotus I. d. 44, q. un. ubi sit, quod lex est de universalibus causis, de particularibus autem non lex, sed iudicium: cum enim in ferenda lege legislator communem spendet utilitatem, ad id presentem attinet, quod in pluribus accidere solet, unde aliqui causas occurre, re possunt, nonnot Aeneanus notit l. 1. cit. 3. t. quibus lex ipsa deciat, ita ut, non tunc non obliget ad ejus obseruantiam, sed ne quidem ejus observatio licita sit, ut potest explicari, & non contrarie, quando seiles res non transi in contrarium statu, quo legis obseruatio fiat impossibilis, aut iniqua aut nimis noxia, vel ardua. Difficilis ergo est quando finis cessat tantum negativa, quia quando cessat contraria, tunc certum est legem quoque cessare, tunc enim lex sit iusta. Prima opinio universaliter affirmat causam fine quod quomodo cumque & in quocumque causa, legem quoque cessare. Ratio eis quia ut habetur c. Causae & appellationis Causae causa cessare est, & sic lex ab initio non subsisteret, si absque causa, & ratione late sit, ita definita causa & ratione, ob quam laeta est, ipsa etiam cessat, & proinde obligare desinit. Confirmatur, quia ita se habet lex in universali ad causam generali respectu omnium, sicut lex in particulari ad causam speciali respectu persona singularis, sed quando causa legis cellular universaliter, cesser obligatio legis respectu omnium, ergo quando cessat causa legis in particulari, cessat obligatio legis respectu talis persona particularis, ut Cajetanus, Angelus, Navarrus, Henricus, Emmanuel Sà, Gradenus, Diana, Blacquetus, & alii ex D. Thom. p. 2. q. 103. art. 4.

213 Itaque tunc Epicheja locum habet contra legem, quoniam lex deficit contrarie in causa particulari, tunc autem deficit

lex contrarie, ut supra explicitatum est, quando aliquis causa accidit, in quo non tantum ratio legis cessat, sed etiam si fieret id, quod legi præcipitur peccatum effet, v.g. lex præcipiens depositum reddi Domino suo iusta est, tamen aliquando contingere potest, ut furiosus arma deposita depositat sui, vel alterius non necessari, vel proditor ad prætextum impugnationem, in quibus causis deficit lex contrarie, quia restituto depositi quavis sit legi præcipita, quae sit contra rationem, & potest illicita & ideo tunc opus est legem illam interpretari, vel emendare; legislatoris potius mentem, quam verba sequentur, in illis causis sine peccato lex observari non potest. Hinc Caristius Papac. Humanæ aures 22. q. 5. ait, quod non debet aliquis verba considerare, sed intentionem, ac voluntatem, quia non debet intentionem verbi defervere, sed verba intentionem. Ruris non solum licet ut Epichejani in causa, in quo obediens peccatum effet, sed etiam in causa, quo effet grave nimis, & difficultate aliquod grave damnum inde resultans, nonnot Suarez, Averro, Capensis, & alli; nam haec ratione interpretant Ecclesiæ jejuniis tempore & frigidiis non obligare, neque præceptum audiendi sacrum, vel observations futorum, si grave damnum inimicorum honoris, vita, vel rei familiaris, juxta enim per virtutem Epichejani in his, & huiusmodi causis interpretantur, qui competit etiam privatis Doctribus, & vni habet, si eam faciant, non ex proprio cerebro, sed ianxi regulis, & rationibus sufficientibus, ut habeatur L. Unica de Poſſessoribus, L. 1. ff. de Origine Juris c. 1. de privilegiis in e. & alii juribus. Inter has autem interpretationes hoc verius differunt, quod prior interpretatio est autoritativa, & authentica, & foli legislatoris competit, aut illius Superiori, vel successori, talibique interpretatio, tamquam est cathedra, sed folio prolata vim legis habet, & omnes obligant ad illam sequendam, & observantur, in hoc sensu dicitur solum legis conditorem posse illam explicare ex L. fin. C. de Legibus & cap. Sicut 11. quest. 1. & cap. Inter alia de sent. excom. haec, inquam, iura de interpretatione autoritativa, & authentica intelligi debent. Posterior autem interpretatio privata nemp, & doctrinalis, que etiam privatis Doctribus competere potest, licet tantum vim non habeat, adhuc tamen sufficiens est ad obligationem legis tollendam in quibusdam causis, si regulis, & rationibus sufficientibus innaturat, ut confat ex Juribus citatis, & interdum quidem erit interpretatio certa, ita ut illa recedere non licet, at quando nimis verba ipsa, aut alia indicia, vel communis Doctorum sensus ita perfundat. Interdum vero canonicus probabiliter, unde varie esse solent Doctri um opiniones, & interpretationes, & vis huiusmodi interpretationis in aleganda, & attingenda legislatoris mente praefertur confit, & hec de legibus dicta sufficiunt, prout ad moralem Theologiam spestat, reliqua enim, quae de legibus ab aliquibus tractari solent Canonistarum, & Civilistarum instituti est.

214 Quartu tandem dicendum est, legem quoque cessare posse per interpretationem ipsius & ratio est, quia interpretatio idem est, quod declaratio legis, quod ad hunc, vel illum causum extendatur, vel non extendatur, si ergo declaretur ad aliquem causum non extendit, utique pro illa lex cessare censenda est: quia lex suam vim solum habet in causis ad quos extenditur. Dicitur autem interpretatio ab emendatione legis, ut dictum est dip. cit.

215 Quarto tandem dicendum est, legem quoque cessare posse per interpretationem ipsius & ratio est, quia interpretatio idem est, quod declaratio legis, quod ad hunc, vel illum causum extendatur, ut non extendatur, sed utrumque declaretur ad aliquem causum non extendit, utique pro illa lex cessare censenda est: quia lex suam vim solum habet in causis ad quos extenditur. Dicitur autem interpretatio ab emendatione legis, ut dictum est dip. cit.

216 TRACTAVIMUS in precedenti Disputatione de Jure, quatenus legem, & formam rationis importat, unde & ipsum legi constitutum iuris applicare solemus, nunc differendum est cum fieri in alia significacione, quatenus iustum, objectumque iustitiae significat. Ut autem patet, quid iustitia, & juris nomine in prædicti intelligentiis sit, recolligendum est ex d. 3. de sent. disp. 7. q. 8. ubi ex instituto de Justitia virtute egimus, iustitia nomine duobus praefertim modis accipi posse, ut docet Scot. 4. d. 46. q. 1. primo pro virtute quadam generali, quam Divus Anselmus Dialog. de Veritate 12. recitidimum voluntatis appellat, ac definit, quod sit Restitutio voluntatis propter se servans, quo sensu virtutes omnes in se complectuntur, ut docet Aris. 5. Ethic. c. 10. ubi ait Justitia in se virtutes omnes, & in hoc sensu etiam scriptura pluries de Justitia loquitur, ut March. 5. Beatis qui iurant, & iustant iustitiam, & cap. 6. Attende ne iustitiam vestram facias coram hominibus, ut videamini ab eis. Secundo accipitur magis propriæ virtute speciali inclinante voluntate ad reddendum alteri strictè debitum ad qualitatem, de qua loquitur Aris. 5. Ethic. por. totam, quo pacto a Jure consilicis definitur Conscientia, & perpetua voluntas summa unicuique tribuenda, ut ibi explicatum est, & est

Matri Theolog. Moral.

præcepta ex quatuor illis virtutibus, quæ Cardinales vocantur;

& in hac acceptio dividuntur ab Aris. 5. Ethic. cap. 1. in commutativa, & distributiva, ut q. c. explicatum est a. 2. ubi diximus Justitiam commutativam esse, quia equalitatem constituit inter personas particulares secundum proportionem arithmeticam, id est, considerando solum valorem, vel quantitatem rerum sine ullo respectu ad personam, v.g. mutatus est aliquis aureo mille, qualisunque sit five dives, five pauper, nobilis, vel ignobilis, mille aureos reddere debet, in commutativa enim res inter se comparantur sine ullo personarum respectu, nemp res accepta cum debita vel redenda, unde nescitur arithmeticæ proportio. Justitia vero distributiva dicitur illa, quæ dividit & distribuit numeris, officiis, oneris, bona, & alia similia Communitatis alicuius propriæ secundum proportionem geometricam, hoc est, considerando non solum valorem, & quantitatem bonorum illorum, aut onerum, sed etiam personarum conditionem, idoneitatem, meritam, &c. Unde in distributiva justitia comparantur res cum personis, ex qua comparatione nascitur geometrica proportio. Ut latè declaratur est loc. cit. ad quem remitto Lectorem pro exacta hujus materia notitia.

2 Sic pariter nomen Juris, licet varias, & multiplices habeat.